

DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN MAHREMİYET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Esra ASLAN TURAN

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

<https://orcid.org/0000-0002-3929-7716>, esraleyl@gmail.com

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi:10/05/2022 **Accepted / Kabul Tarihi:** 25/09/2022

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1114557>

DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN MAHREMİYET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ÖZ

Bu çalışmada teknolojik ilerleme ve aletleri yaratan düşünsel arka plan ile günümüz dünyasına egemen olan görsel kültür arasındaki bağlar irdelenmekte ve bu ilişkinin yaşadığımız mahremiyet kaybıyla alakası ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bütün insani üretimler gibi teknoloji de insana, doğaya ve hayata bakışın izlerini taşıyan ideolojik bir olgudur. Çeşitli ekonomik ve sosyal çıkarlarla irtibatlı olan teknolojik araçlar düşünme ve yaşama biçimlerini dönüştürmeleri yanında etikle bağlantılı tartışmaların da merkezindedir. Sanayi öncesi toplumlarda daha ihtiyatlı ve yavaş gelişen, yaşamın ritmi ve idealleriyle uyumlu bir teknoloji anlayışına karşın modern teknoloji bizzat hayata dair tavır ve anlayışları yöneten öz haline gelmiştir. Teknik ilerlemenin artışıyla hayatın her alanında etkisini gösteren rasyonelleşme eğilimi eski meşrulaştırma biçimlerini zayıflatırken hayata daha hesapçı bir yaklaşımın hâkim olmasını beraberinde getirmiştir. Modern bilimin hesapçı doğası teknolojik gelişme ve ürünlerin işleyişine daha denetimci ve kontrolcü bir karakter kazandırmış, teknik doğaya ve insana hükmetmenin aracı olmuştur. Herhangi bir geleneksel, moral ya da dini sınır tanımayan modern teknoloji çeşitli politik ve ekonomik iktidar süreçlerinin bir aracı olarak görselliği merkeze alan bir düşünme ve anlama kültürü yaratmıştır. Görmek ve görülmenin kutsandığı bu yeni kültür sanayi öncesi toplumlarda hayatı yöneten mahremiyet ilkelerinin göz ardı edilmesini beraberinde getirmiş, çeşitli arzuları tatmin etmek ya da ekonomik çıkarlar elde etmek gayesiyle özel alana dair birçok ayrıntı teşhir edilmeye başlanmıştır. Yeni iletişim teknolojileri gözetlemeyi teşvik ederken bireylerin belirli hazlar karşılığında bu araçlar üzerindeki kontrollerini ellerinden almakta, mahremiyet iktidar ve tüketimin kurbanı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital teknoloji, Gösteri Toplumu, Gözetleme, Mahremiyet, Teşhir.

THE EFFECTS OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON PRIVACY

ABSTRACT

In this study, the links between the intellectual background that creates technological progress and tools and the visual culture that dominates today's world are examined and the relation of this relationship with the loss of privacy we experience is tried to be revealed. Like all human productions, technology is an ideological phenomenon that bears traces of the view on human, nature and life. Technological tools, connected with various economic and social interests, are at the center of ethical discussions as well as transforming ways of thinking and living. In contrast to a more cautious and slow-developing technology understanding in pre-industrial societies, in harmony with the rhythm and ideals of life, technological progress in modern culture has become the essence that governs attitudes and understandings about life itself. Modern technology, which does not recognize any traditional, moral or religious boundaries, has created a culture of thinking and understanding that centers visuality as a mediator of various political and economic power processes. This new culture, where seeing and being seen is blessed, brought about the disregard of the principles of privacy that governed life in pre-industrial societies, and many details about the private sphere began to be exposed to satisfy various psychological desires or to obtain economic benefits. While new communication technologies encourage surveillance, individuals take away their control over these tools in exchange for specific pleasures, and privacy becomes a victim of power and consumption.

Keywords: Digital Technology, Society of Spectacle, Surveillance, Privacy, Show.

GİRİŞ

Modern düşünceye karakterini veren rasyonel, hesapçı ve düzen takıntılı kontrol mantığı teknolojik araçların kullanım kapasitelerini ve işleyişlerini de belirlemiştir. Düzen ve farklı olanı ayıklama esası üzere kurulu modern iktidarlar teknolojiyi, toplulukları gözetlemek ve onlara hükmetmenin bir aracı olarak kullanmıştır. Kapitalist güçler için de teknoloji baştan çıkarıcı bir düzenek olarak kitlesel tüketimi artırmanın ve böylece daha çok kazanmanın oldukça elverişli bir aracı olmuştur. Burada kritik olan nokta modern düşüncenin dayandığı pozitivist bilimci yaklaşımın öne çıkardığı ilkeler itibariyle görmeyi ve görseelliği öne çıkaran bir kültür yaratmış olmasıdır. Görünmeyenle mücadele, görülmez olanın dışlanması ve yok sayılması üzerine kurulu modern akıl ve onunla işbirliği içerisinde olan kapitalist pazar için bugün geldiği yer itibariyle teknoloji devasa bir kazanç kaynağı olmuştur. Teknik araçlar geliştikçe ve çeşitlendikçe de görseellik yaşamımızda daha yaygın ve güçlü bir belirleyen olmaya başlamıştır. Görsel teknolojiler yoluyla sürekli gözetleniyor olmak siyasi iktidarlar açısından büyük kentlerde güvenliği sağlama temelinde meşurlaşırken gösteri aynı zamanda bireysel medyalar aracılığıyla kendi rızamızla dâhil olduğumuz bir sömürü rejimine de dönüşmüş durumdadır. Dijital teknolojiler yoluyla bireyler üzerindeki siyasi ve ekonomik kontrol esas gücünü özel hayatlarımızla ilgili detayları karşı koyamadığımız belirli hazları tatmin karşılığında memnuniyetle ifşa etmemizden almaktadır. Göstermek ve ifade etmek var olmanın bir ön koşulu haline gelmiş, küresel dünya ile özgürce bağlantılar kurabilmek, metropollerde yalnızlığımızın üstesinden geleş bilmek için kendi bireysel sahnelerimizde arzu ettiğimiz kimliklerle performanslar sergilemek yoluyla teknolojik hafıza ve takip sistemlerine yüklediğimiz bize ait sayısız ayrıntı mahremiyeti oldukça aşındırmıştır. Dolayısıyla modern aklın işleyiş biçimi ve dayandığı ilkeler bugünün ileri kontrolcü ve tüketim odaklı teknolojik birikimini besleyen bir güç olarak mahrem olanın sınırlarının belirsizleşmesinin temel nedeni olmuştur. Mahremiyeti korumak artık demode bir şey gibi görülmeye başlamış, göstermek ve görülmek mahremiyeti korumaya dair bütün o geleneksel, ahlaki ya da moral değerleri istila etmiştir. Esas değerli ve kutsal olanın sırrı teşhir etmeye dayalı olduğu bu yeni kültürü çözümleyebilmek için modern teknik anlayışı ile görsel kültürün öne çıkışı ve mahremiyetin zayıflaması arasında bağ kurarak düşünmek gerekiyor.

1. DİJİTAL TEKNOLOJİLERLE DÖNÜŞEN TOPLUMSAL HAYAT

Fikirlerimiz ve buna bağlı olarak ürettiğimiz insani ürünler toplumsal ilişkiler ağı içerisinde var olan toplumsal olgulardır. Bilim ve teknoloji de toplumsal değişmeye etki eden, toplumsal değerler ve etikle bağlantılı toplumsal kurumlardır. Çünkü toplumsal olan bilimsel üretimin dışında kalmayarak bilime ve bilim insanlarına nüfuz edecek şekilde var olur. Toplumsal çıkarlar ve ilgiler etrafında inşa edilen ve çeşitli toplumsal hedeflerden bağımsız olmayan bilimsel üretim, anlamlarını inşa edildikleri ve kullanıldıkları tarihten, kullanım biçimlerinden ve bağlı buldukları fikirler ağından alırlar (Bauchspies, Croissant ve Restivo, 2019, s. 22-29, 33, 35, 40, 41). Matbaanın sözlü kültürle, fotoğrafın resimle ve televizyonun basılı yayımlarla mücadelesi onları var eden dünya görüşleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanır (Postman, 2016, 21).

Teknolojik buluşlar ekonomik etkilerinden başka insanların gerçeği algılayış biçimlerini de yönlendirir ve sosyal hayatı anlamının yollarını belirler. 17. yüzyıla kadar hepsi alet kullanıcısı olan dünya kültürlerinin temel özelliği, icat edilen aletlerin fiziksel hayatın belirli problemlerine çözüm bulmak ve sanatın, politikanın ve dinin sembolik dünyasına hizmet etmeye yönelikti. Bu bağlamda ortaçağda insanlara ne yapması ve düşünmesi gerektiğini söyleyen tek otorite teknoloji değil teolojiydi. Çünkü insanların her eylemi tanrıya hizmet etmek şeklinde olmalıydı. Teoloji ve metafizik bu kültürler için düzen sağlamakta, tekniğin de insanları hâkimiyeti altına alması neredeyse imkânsız olmaktadır (Postman, 2016, 25-27, 29). Modern öncesi dönemde insan için yararlı veya kazançlı olabilen her şey onu doğru veya haklı kılmıyor, tanrısal düzenle uyumlu bir adalet kaygısından bağımsız düşünüleliyordu. Çok çalışmaktan ziyade çok tüketmemenin kural olması ve insanoğlunun kaderini teknik ilerlemeye bağlamamış olması hem üretim hem de tüketim tekniklerini sınırlıyordu (Ellul, 2003, 47, 77). N. Postman'ın *teknokrasi* dediği modern kültürlerde ise aletler, içinde buldukları kültürün düşünce dünyasında merkezi bir rol oynar. Sosyal ve

sembolik dünyalar bu gelişimin gerekliliklerine boyun eğmeye gelenek, siyaset ve din ölüm kalım savaşı vermeye başlar. Postman'ın 20. yüzyılla beraber başladığını söylediği *teknopoli*'de ise teknoloji artık tanımlanmıştır. Bu durum geleneksel inançlarla ilgili birçok şeyin çözülmesine yol açacak yeni tarz bir sosyal düzenin gelişmesini beraberinde getirmiştir (Postman, 2016, 32, 74). Bu bağlamda Jacques Ellul makinenin bizi rasyonel, akıllı ve bilinçli bir sosyal gelişme türünü tanımaya zorladığını, tekniğin özerkleşerek insan hayatının her alanına girdiğini ve insan için dışsal olmaktan çıkarak onun bizzat özü olduğunu söyler (Ellul, 2003, 16, 24).

Bugün tekniği bilgisayarlar, akıllı telefonlar, yürüyen merdivenler, çamaşır makineleri gibi bizi efor sarf etmekten kurtaran, dinlenmeyi ve fiziksel hazzı artıran araçlarla bağlantılı olarak düşünüyoruz. Ortaçağ insanı da rahatını düşünüyordu fakat onlar için konfor manevi ve estetik düzene dair duygulardan bağımsız değildi. Eski araçlar etkili olduğu müddetçe onları yenisiyle değiştirmeye veya başka araçlar yaratmaya dair heves bugün olduğu düzeyde değildi (Ellul, 2003, 78-79). Bu yüzden de geleneksel dünyada teknik yavaş geliyor, insanın kendi gelişimine üstün gelmiyordu. Fiziksel açıdan olduğu gibi manevi ve ruhsal açıdan da teknik insanın hayatına tecavüz etmiyordu. Geçmişin estetik kaygılar da içeren teknik anlayışına karşın bugünün tekniği verimlilik ilkesine bağlıdır. Buna göre verimli olan güzeldir (Ellul, 2003, 82-85). Weber'in de vurguladığı üzere rasyonelleşme süreci ile rasyonel karar verme ölçütlerine tabi toplumsal alanlar yaygınlaşmaya başlamış, bilimsel ve teknik ilerlemenin kurumsallaşması eski meşrulaştırma biçimlerini zayıflatmıştır. Davranışlarımızı yönlendiren imgeler ve geleneğin sekülerleşmesi toplumsal eylemin artan rasyonelliğinin bir özelliğidir (Habermas, 2019, 36). Bu çerçevede tekniğin hesapçı bir iktidar düzeneği olarak rasyonel eylemin doğaya veya topluma hükmetmeyi içeren denetim özelliği gittikçe berberleşmiştir. Dolayısıyla teknik her zaman tarihsel ve toplumsal bir tasarım olmuştur ve onda kendisine hükmeden ilgilerin insanlara ve şeylere yaklaşımları mevcuttur. Böylece modern bilimsel yöntem doğaya etkin bir hükmetmenin yolunu açmış ve insanların insanlar üzerindeki iktidarını gittikçe arttıran kavram ve araçlar sunmuştur. Başlarda ekonomik, toplumsal, siyasal ve öznel etkilerden arınık nesnel bir üretim olarak kabul edildiyse de özellikle 1960'lardan itibaren bilim ve teknoloji araştırmaları yapanlar bilimsel bilgi üzerindeki toplumsal, ekonomik ve siyasal etkileri ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla bilimsel bilgi ve buna dayalı teknoloji de bilim insanların sorduğu sorular ve çalışma usulleri, bilimi finanse edenler ve toplumsal güç hiyerarşisi tarafından biçimlendirilmektedir (Bauchspies, Croissant ve Restivo, 2019, 37, 39, 52-59). Teknoloji üzerine eleştirel çalışmaların çoğu teknoloji yoluyla insancıl değerlerin ortadan kalktığını, kültürümüzde kontrol, düzen ve doğaya egemenlik gibi hedeflerin temel değerler haline geldiğini söyler. Teknolojinin ahlaki açıdan nötr olduğu şeklindeki mite karşın Marx, Ellul, Mumford gibi birçok sosyal bilimcinin çalışmaları teknolojilerin tasarlandığını ve onları inşa edenlerin çıkarları ve değerlerini somutlaştırdıklarını göstermiştir.

P. Virilio modern bilimin felsefi temellerinden uzaklaşarak zihinsel ve analogik yaklaşım niteliklerinin gittikçe silindiği ve onun yerini bilgiyi daha ileriye götürdüğü varsayılan araçsal ve sayısal yaklaşımların aldığından yakındır. Artık bilim hakikatten ziyade etkililiğe odaklanmış, bunun yarattığı yozlaşma üretilen aletlerin başarısı nedeniyle gözden kaçırılmaya başlamıştır. Virilio'ya göre bilim görelî bir hakikatin ortaya çıkışına talipken bugün artık hakikatlerin üzerini örten bir araç konumuna düşmüştür (Virilio, 2003, 7-9). Böylece aletin insan için olduğu ve ahlakın da insanı merkeze alarak aleti sınırlandırdığı bir durumdan aletin her şeye egemen olduğu bir döneme geçmiş olduk (Şişman, 2018b, 49). Andre Gorz bu bağlamda tekno-bilimin insan bedeninden talep ettiği davranışlarla şart koştuğu hızlı ve yoğun tepkilerle insan bedeni aşan, tersleyen, tecavüz eden bir dünya ürettiğini söyler. Bu da bedeninin bildikleri ve ihtiyaç duydukları ile teknik-ekonomik makinenin ihtiyaçları arasında keskin bir çelişki yaratmıştır. Gorz bilgi ile bilinenler, bilim ile yaşam dünyası arasındaki ayrılığın kaynağının doğanın matematikleştirilmesinde yattığını ifade eder. Matematikleştirme sayesinde idrak gücü yaşam deneyimlerinin gerçekliklerinden soyutlanma olanağı edinmiştir (Gorz, 2011, 81, 82).

Modernlik öncesi topluluklarda sözlü iletişim kutsal bir geleneğe dayanan bir kültürün büyümesine izin vermiştir. Çünkü sözün gücünü elinde tutanlar gelenek ve kutsalı da öğreten kimselerdi. Dini temsil konusunda olanlar aynı zamanda cemaatin rehberleri ve uzman kimselerdi. İletişim araçlarındaki değişiklik

egemenliğin odağının da bu iletişim aracını denetleyen, elinde bulunduran, icat eden odağa kaymasına neden olmuştur (Narmanlıoğlu, 2018, s.31, 38). Yeni kültürde uzmanlar din adamlarına has bir karizmaya sahip olmaya başlamıştır. Bazıları psikolog bazıları rahip bazıları da istatistikçi olan bu insanların hizmet ettiği tanrı doğruluktan, iyilikten, merhametten ya da lütuftan değil verimlilikten, kesinlikten ve nesnellikten söz eder. Bu nedenle de günah ve şer kavramlarına Postman'ın ifadesiyle *teknopoli*'de yer yoktur (Postman, 2016, 90). Teknik kendisini bir din olarak dayatırken kendi eyleminin norm ve sınırlarından başka bir engel tanımaz. Ona göre herhangi bir kutsal, gizem ya da tabu yoktur (Ellul, 2003, 152-153).

İletişim teknolojileri üzerine çalışan sosyal bilimciler bu yeni durumda zaman ve mekân duygumuzu kaybettiğimize, bunun da zaman ve mekânla sıkı bir bağlantısı olan toplumsallıkları dönüştürdüğüne vurgu yapar. Toplumsallık biyolojik ritminden koparak yaşanan zaman ve toplumsal zaman arasındaki ilişki giderek birbirinden daha çok ayrılmaya başlamıştır. İnternet üzerinde kendini göstermek gibi gizleme olağanına da sahip olan bireyin hissettiği güvenlik duygusu ona kendisini istediği gibi yaratabilme gücü vermiştir. Kimlikler de bu yeni toplumsallık alanında sabit ve değişmez olmaktan çıkarak akışkanlaşmış, hep yeniden kurulmaya açık hale gelmiştir (Timisi, 2005, 89-98).

Yeni elektronik teknolojisi toplumsal ilişki kalıplarımızı ve kişisel hayatımızı yeniden biçimlendirmektedir. Bu nedenle eski anlamlandırma ve kavrama biçimlerimiz de geçerliğini yitirmiştir. Yazı öncesi toplumlarda temel duyum organı kulaktı. Bugünden farklı olarak insanlar kulaklarıyla duymadığına inanmazdı. Yazı ile beraber gözün tarafsız dünyası kulağın sihirli dünyasına galip geldi. Çağımızın rasyonel insanı görsel insandır ve görselliği olmayan şeyleri idrak edemez. Bu durumu matbaanın icadı ile başlayan topluluktan ayrı düşünebilme ve onun dışında kalabilmeyi mümkün kılan bireyselleşme eğilimi desteklemiştir. (McLuhan ve Fiore, 2019, 44-45, 50). Matbaa ve yazı bireyselliğin gelişmesine yaptığı katkılar yanında iletişimi sözlü-ışitsel duyudan çıkararak yeni bir duyu dünyasına, görmeye bağlamıştır. Sesli kelimelerin yerini görsel kelimelere bırakmasıyla işitsel algı da yerini görselliğe terk etmeye başlamış, bu da hem konuşma hem de düşünme biçimlerini değiştirmiştir (Narmanlıoğlu, 2018, 37). Hal Niedzwiecki bu sürecin bizi 2000'li yılların sonu ile birlikte bir *dikizleme kültürü* çağı'na getirdiğini söyler. Bunun tıpkı 50'li yıllarda hayatımıza giren televizyon gibi başlarda masum olduğunu, fakat tıpkı TV'nin çok kısa sürede yeme içme alışkanlıklarımızı, sosyal hayatımızı hatta fikirlerimizi etkilediği gibi bu yeni dikizleme kültürünün de farkına varmasak bile hayata karışma, alışveriş etme, oyun oynama, randevulaşma, flörtleşme ve bilgiye ulaşma biçimlerimizi sürekli değiştirdiğini savunur (2019, 8-9).

Görüntü ve gösterinin bu kadar öne çıkması şeffaflığı hayatın tüm alanlarını etkisi altına alan bir dogma haline getirmiştir. Byung-Chul Han şeffaflık toplumunun azalan güven nedeniyle kontrole önem veren bir güvensizlik ve şüphe toplumu olduğunu söyler. Çünkü şeffaflık ağır tempolu, uzun vadeli düşünme ve planlamayı imkânsız hale getiren bir geçicilik yaratır ve olgunlaşması zaman alan şeyler giderek daha az ilgi çekmeye başlar. Toplulukları kontrol etmek bu sayede daha kolay hale gelir. Ona göre yüksek sesle dile getirilen şeffaflık talebi toplumun ahlaki temelini kırılanlaşmış olduğunun ve dürüstlük, doğruluk gibi ahlaki temelini giderek önemini yitirdiğinin bir göstergesidir. Şeffaflık her şeyi düzgülleştirici, hınzaya getirici bir etki yaratarak tek biçimliliğe yol açar. Şeffaflığın insanı camlaştırıcı özelliği sayesinde varsayılan özgürlük ve iletişim topyekün bir kontrol ve gözetime dönüşecek bir şiddet içerir. Aynı zamanda eylemlerin ve şeylerin işlemsel hale gelerek hesaplanabilir, yönlendirilebilir ve kontrol edilebilir süreçlere tabi olmaları anlamına gelir (Han, 2020, 11, 12, 15-16, 70). Modern aklın işleyiş biçimi itibariyle yöneldiği hedefler böylece düzenlemek için kontrol etmeyi, kontrol etmek için de gözetlemeyi zorunlu hale getirirken görüntü, fotoğraf, kamera, görsellik gibi gösterenler çağımıza kimliğini veren temel unsurlar olmuştur.

2. GÖRÜNTÜ TEKNOLOJİLERİNİN GÖRSELLİĞİ KUTSALLAŞTIRMASI

Modern iktidarın gözetim üzerinden kurduğu denetim ve kontrol mekanizmasını anlamak için Jeremy Bentham'ın (18. yy.) panoptikon terimini anlamak önemlidir. Michael Foucault'un iktidar üzerine çalışmaları da Bentham'ın panoptikon kavramı üzerine kuruludur. Moderniteyle beraber görme iktidarın temel denetleme biçimlerinden biri haline gelirken göz de önemli bir iktidar organına dönüşür. Başlarda bir miö

mari kontrol düzeni olarak üretimin denetlenmesi ve güvenlik amaçlı inşa edilen sistem bugün küresel kapitalizmin yeni teknolojileri yoluyla tüketimi de teşvik edecek şekilde çok merkezli ve akışkan bir hal almıştır (Çoban ve Özarlan, 2019, 7). Denetleyici mimari bir yapı olarak tasarlanan panoptikon Bentham'a göre fabrikalar, hapishaneler, tımarhaneler, ıslahevleri, okullar, imalathaneler ve hastanelerde çok sayıda insanın gözetim altında tutulması amacıyla uygulanabilirdi. Tüm bu kurumlarda gözetim altında tutulan insanlar ne kadar sıkı biçimde gözetim altında tutulursa kurumun amacı da o kadar mükemmel bir şekilde yerine gelmiş olacaktı (Bentham, 2019, 12-13).

Yeni teknolojiler yoluyla disiplin ve cezalandırma temelli hapishane sistemi tüm yaşam alanlarına yayılmıştır. Başlarda çalışma yaşamını düzenlenmek amacıyla tasarlanan panoptikon yeni teknolojilerin gelişimiyle birlikte iş yaşamının etkin unsurlarından biri haline gelmiştir. Teknolojik ilerlemelerle gözetim mimari alandan teknolojik aygıtlara doğru evrilmiş, mimari gözetimin yerini elektronik gözetim almıştır. Gözetim sistemleri bedenleri itaatkâr ve daha üretken kılmak üzere kapitalist üretim sürecinin ve daha sone rasında tüm toplumsal denetim pratiklerinin merkezi belirleyici olmuştur (Çoban, 2019, 111-114). *Panoptikon* gözetleyicinin merkezde olduğu bir görülmeden görme düzeneğidir. Normalde nezaret altında tutma, hapis, tecrit, zorla çalıştırma ve eğitim hedeflerini içeren bir hapishane projesi olan panoptikon yoluyla en geniş zamanda her bir kişinin gözetim altında tutulması hedeflenir. Buna uygun olarak modern zamanlarda okullar pedagojik, hastaneler iyileştirici, ordu düzenleyici ve hapishaneler uyumlulaştırıcı makineler olmuştur (Demiral, 2018, 68-71). Foucault Bentham'ın projesinin bu kadar ilgi çekmesinin nedenini, onun şeffaflığa dayalı iktidarın, çok farklı alanlara uygulanabilen formülünü vermiş olmasına bağlar. Çünkü Aydınlanma çağının ortadan kaybolduğunu görmek istediği şey olan insandaki loş yerlerdir (Foucault, 2019, 95).

Modernite için bedenlerin ve şeylerin merkezi bir bakış altında tümüyle görünür olması temel bir yönetimi ilke olmuştur (Foucault, 2019, 87-88). Modern düşünce gücünü devam ettirmek kişisel veriler üzerine odaklanmış dikkat ve gözetimi gerektirir. Günümüz dünyasının gittikçe kentsel bir nitelik kazanması da onu gözetleme ile irtibatlı hale getirir. Bu nedenle de şehirlerde çok yönlü, çok katmanlı ve sürekli gözetleniriz. Devamlı olarak doğru yerde ve doğru zamanda olduğumuzu, doğru hızla araç kullandığımızı ve doğru iş yaptığımızı denetleyen sayısız gözetime maruz kalırız. Aynı anda nerede ne yaptığımızı, kimlerle oturup kalktığımızı, ne yeyip içtiğimizi, neler giydiğimizi ve nelere ağlayıp nelere güldüğümüzün resmini anında Facebook'a, WhatsApp'a ya da Instagram'a yüklemeyen rahat edemiyoruz Yapıp ettiğimiz her şey bu sayede yönlendirilmekte, belirlenmekte ve takip edilmektedir (Lyon, 2006, 64, 101). Bauman'ın ifadesiyle modernlik bugün geldiği yer itibariyle akışkanlaşmış bu onun temel boyutlarından biri olan gözetleme sistemlerine de yansımıştır. Artık gözetim de katı değil akışkandır. Gözetlemenin akışkanlaşması orada olmadan da gözetlemenin mümkün hale gelmesi, eğlenceli gözetim gibi gözetlemede çeşitliliğin ortaya çıkmasını ifade eder (Bauman ve Lyon, 2013, 13-15).

D. Lyon gözetlenen toplumların yükselişinin bütünüyle kaybolan bedenlerle ilgili olduğunu söyler. Çünkü bir şeyleri uzaktan gerçekleştirdiğimiz zaman bedenler yok olur. Eskiden insanları ilişki içinde tutan diğerinin gözünün içine bakmaktan doğan güven ve el sıkışmakla oluşan anlaşma ve buna benzer şeyler zarar görmüş, bunun yarattığı boşluk daha çok gözetleme ve gözetlenmeye itmiştir (Lyon, 2006, 33-35). Lyon gözetlemenin sosyal ve ekonomik ayrımları desteklediğini, tercihleri kanalize ettiğini, istekleri yönlendirdiğini ve daha önemlisi kısıtladığını ve kontrol ettiğini söyler. Gözetleme teknolojileri kategorize etme ve sınıflandırma yoluyla nüfusu sıralama ve elemeye tabi tutarken kimilerinin yaşam şansını kuvve tlenmek ötekilerinkini ise azaltmak için kullanılır (Lyon, 2006, 16-17).

Görünerek var olma anlayışı geleneksel dünyadan kopuşun bir yansımasıdır. Çünkü geleneksel kültürde gören ve görünen ilişkisinde üstünlük görünende değil görendedir. Görünme iktidarı elinde tutanlar için azametinin azalması anlamına gelir. Çünkü iktidar sahibi görüldüğü andan itibaren değişik bakışlar tarafına dan denetlenme sürecine tabi tutulur (Barbarosoğlu, 2019, 10, 14). H. Niedzviecki sevdiğimiz insanların fotoğraflarını teşhir etmemizin, sağlık sorunlarımızı ayrıntılarıyla anlatmamızın veya en sevdiğimiz on filmi alt alta sıralamanın gerisinde kendini teşhir etmeye dayalı narsist bir dürtü olduğunu, dedikodunun cazibesinin onun tehlikeli taraflarını görmezden gelmemize neden olduğunu söylüyor. Buna göre birbirim-

ize dikkatle baktığımızda heyecanlanıyor, saatlerce konuşmuşçasına rahatlıyor ve bundan erotik bir zevk alıyor (Niedzwiecki, 2019, 10-11). Byung-Chul Han da şeffaflık kavramı üzerinden tartıştığı bu durumun bizleri hakikatten uzaklaştıran yönlerine dikkati çeker. Ona göre aşırı enformasyon ve aşırı iletişim hakikat eksikliğinin, hatta varlık eksikliğinin belirtisidir. Daha fazla enformasyon, daha fazla iletişim bütünü temel belirsizliğini ortadan kaldırmaz daha da artırır. Var olabilmek için sergileniyor olma gereği talep eden toplumlarda artık hepsi birer meta haline gelmiş olan şeyler sergi değeri kazanmak uğruna kült değerlerini yitirirler. Teşhir etmenin aşırılığı her şeyi tüm sırlarından arınmış olarak derhal tüketilmeye açık bir meta haline getirir (Han, 2020, 23, 28).

Dikizleme kültürü 21. yüzyılda teknoloji toplumunu eğlence, kişisel gösteri veya dikkat çekme şekli linde bedenleri ve ruhları ile sürekli soyunan ve bunu izleyen büyük bir kalabalığa çeviriyor. Geleneksel kültürlerde ayıp hatta günah olarak düşünülen dikizleme giderek toplumsal bilinci inşa eden bir mekanizma haline geliyor. Ayrıca sanal dünyanın insanlara söz hakkı vermesi, onlara hissettiklerini, düşündüklerini paylaşma fırsatı sunması kişilere önemli hissetme imtiyazı sunuyor. Göstermek kişilere iyi hissettiriyor, heyecan yaşıyor ve tanınma şansı yaratıyor. Bireylerin bu süreçte kişisel sırlarından vazgeçmesi bazen milyonlar da kazandırıyor ve kazanamayanlara da bunun hayalini kurmayı öğretiyor (Niedzwiecki, 2019, 30, 45-55, 77). Kevin Robins yeni görsel teknolojilerin teknokratik, ilerlemeci ve akılcı idealizme dayalı olduğunu söyler. Ona göre kültürde görselliği baskın hale getiren şey rasyonalite gücünün artmasıdır. Bu yeni düzende görüntü dünyayı anlamak için kullanıldığı gibi dünyadaki olayların gerçekliğini önlemek, reddetmek ve inkâr etmek üzere de kullanılmaktadır (Robins, 1999, 25). Bu yüzden de gerçekliğin ifade edilmesinde dil kullanımının yerini imgeler almaya başlamış; duyguların, bilginin hatta esprilerin dahi görseller, şekiller üzerinden ifade edilmesi yaygınlaşmıştır (Demiral, 2018, 22). Dolayısıyla sanal devrim yalnızca yaşam biçimlerini değil daha temel olarak yaşamın kendisini dönüştürmüştür. Robins sanal alanın çekici olmasının nedenini aslında uzak, dokunulmaz ve kurgusal bir yer olmasına bağlar. Sanal alan arzularımızın ve düşlerimizin içinde daha rahat edebileceği alternatif bir dünya olarak görünmektedir. Sınırlılıkları ve kusurlarıyla şu anda ve burada olan gerçekliğin yerini alabilme potansiyeli vardır (Robins, 1999, 35, 37, 39). Zevk ve arzuların dayatmalarına göre tasarlanıp düzenlenen yapay gerçeklikle ilişkiye geçmek, gerçek ve fiziksel benliğin askıya alınmasına, cisimsiz ve sanal kopyası tarafından ikame edilmesine neden olur. Bu varoluş koşullarında adeta her şey sınırsızca hayal edilebilir ve dışa vurulabilir gibi görünür. Hayal edilen veya yapılan şeyler üzerinde kısıtlamalar, sınırlamalar koyacak ötekiler de bulunmaz. Diğerleriyle fiziksel olarak doğrudan karşılaşmayınca etik anlayışımız gevsemeye uğrar. Gerçekten de makine insan ilişkilerinde ahlak dışı kayıtsızlığı artırabilir ve insanlar arasında yaşanan doğrudan tepki verme gereğini de genellikle ortadan kaldırır (Robins, 1999,156).

Virilio'ya göre temelde askeri bir ağ olan internetin yakın geçmişte sivilleştirilmesi mekân imgesini genişleterek gözetim ve kontrolü yaygınlaştırmıştır. Bu da ona göre alışıldık iç ve dış kavramlarını alt üst etmiştir. Zorunlu tele-varoluş bireylerin işteki, alışverişteki dolaysız varoluşunu ortadan kaldırmış, ölü açılı ve gölge alanları olmayan aydınlık bir dünya ortaya çıkmıştır. O yüzden de bilgisayar sadece bilgi ile ilgili değil aynı zamanda bir görme, bir ışık tutma makinasıdır (Virilio, 2003, 16-20). Virilio yeni optik-elektriğin hem gerçek zamanda insan vücudunu araştıran tıbbi bir uzaktan teşhisi hem de yakınımızdan başlayıp gezegenimizin tamamına yayılan küresel bir uzaktan denetimi içerdiğini söyler. Bu optik malzeme herhangi bir diktatörlük gibi bizleri birey olduğumuzu unutmaya teşvik ediyor. Çünkü görsel ve işitsel olan bugün bedenlerimizi bizim elimizden alıyor (Virilio, 2003, 32). Google aramaları veya alışveriş alışkanlıkları üzerinden zevk ve tercihlerimize dair profiller oluşturuluyor, bu veriler yoluyla birey yeniden kuruyor. Birey bir yandan fail olma hissi yaşarken öte yandan çeşitli özlem ve beğenileri olan profillere sahip bir tüketici olarak nesneleşiyor (Pettman, 2018, 16).

Guy Debord modern üretim koşullarının hâkim olduğu toplumlarda tüm yaşamın gösterilerin sonsuz birikimi olduğunu söyler. Çünkü ona göre kendi bütünlüğü içinde ele alındığında gösteri mevcut üretim tarzının hem sonucu hem tasarısıdır. Gerek enformasyon ya da propaganda, gerek reklam ya da doğrudan eğlence tüketimi biçiminde olsun bütün özel biçimleriyle gösteri toplumsal olarak hâkim olan yaşamın mevcut modelini oluşturur. Debord modern endüstriyel toplumun rastlantısal ya da yüzeysel olarak değil de

temelde gösteri yanlısı olduğunu söyler. Gösteri toplumunda göstermek kendisini tartışılmaz ve zorunlu bir olumluluk olarak sunar. Buna göre görünen şey iyidir, iyi olan şey görünür. O yüzden de gerçeğin kendisi gösterinin seyri tarafından maddi olarak istila edilmiştir (Debord, 2018, 34-37). Guy Debord gösterinin ileri bir iktisadi sektör olarak günümüz toplumunun esas üretimi olduğunu söyler. İktisadın tüm toplum üzerindeki tahakkümü, var olmaktan sahip olmaya geçen bariz bir bayağılaşma yaratmıştır. Toplumsal yaşamın iktisadın birikmiş sonuçları tarafından tamamen işgal edildiği bugünkü aşama ise sahip olmaktan “gibi görünmeye” doğru genel bir kaymaya neden olmuştur. Debord’a göre gösteri açık seçik bir teknik rasyonelliğin sürekli yayılması üzerine kuruludur. Dolayısıyla gösteri metanın toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmesiyle ele ele gitmiş gittikçe metadan başka bir şey görülmemeye başlamıştır (Debord, 2018, 38-39, 50).

Modern dünyada ve özellikle postmodern anlayışta var olma biçimi görünmeyi şart koşar. Başkaları tarafından görülüyor olmak ilgiyi kendi üzerine toplayarak fark edilme manasını taşır. Kitle kültürü içine sıkışmış, kendisine seri üretim ve tüketimin küçük bir parçası olmaktan başka bir değer atfedilmeyen insan için fark edilme sanal var olma biçimleri armağan etmektedir. Var olduğunu, başkaları kendisini seyrettiği oranda hissedebilen postmodern insan az insana görünerek kendi dünyası içinde yaşamayı sağlıklı bir durum olarak algılamaktadır (Barbarosoğlu, 2019, 15). Yeni teknolojilerin gücü ve yaygınlığı arttıkça sosyal ilişkiler görsellik temelinde yeniden şekilleniyor. Alışveriş yaparken, araç kullanırken ya da internetten bir şeyler öğrenmeye çalışırken bütün hareketlerimiz izlenmeye açık hale geliyor. Bizim de içinde pay sahibi olduğumuz bu izlemenin amacı yönlendirmek, takip ve kontroldür (Lyon, 2006, 18-19). Etienne de La Boetie insanların nasıl itaat etmekle kalmayıp gönüllü boyun eğmeyi arzuladığını tartıştığı *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*’inde tiranların yağmaladıkça daha çok şey üzerinde hak iddia edip daha çok şey istediklerini, onlar yıktıkça kendilerine daha çok şey verildiğini ve hizmet edildiğini söyler. Bu da onları gittikçe daha güçlü ve zinde yapmış olur. Dolayısıyla tiranlara gücünü kitlelerin verdiğini, kitlelerin kendilerini ezmek için ona sağladıkları üstünlük dışında tiranın onlardan daha fazla bir şey sahip olmadığını ifade eder. Boetie’ye göre tiranlara kitleleri gözetledikleri bu kadar gözü bizzat kitlelerin kendisi vermiştir (De La Boetie, 2018, 24-26). Bugün de siyasi ve ekonomik güç merkezlerine gözetlenerek yönetilme gücünü kitlelerin kendisi vermektedir.

Görselin iktidarı modern öncesi zamanlara özgü itiraf anlayışından ayrılan modern bir itiraf kültürü de yaratmıştır. Bizim olanı sergileme ve itiraf modern öncesi dönemde belirli bir durumun onu denetleyen ya da cezalandıracaklara açık edilmesi anlamına gelirken modern dönemde benliğin sahiciliğinin bir göstergesi haline gelmiştir. Bu da Bauman’a göre günümüz itiraf toplumlarını doğururken mahremiyetin düşüşünü beraberinde getirmiştir. Mahremiyet bugün kamusal alanı işgal etmiş, sömürgeleştirmiş ve geleneksel dünyadaki ayrıcalığını kaybetmiştir (Bauman ve Lyon, 2013, 41). Bugünün ileri tüketim toplumlarında itiraf ve mahremiyet tüketimin kölesi haline gelmiştir. Yani tüketim toplumunun üyelerinin kendileri birer tüketim metasıdır. Buna göre artık panoptikonları kendi sırtımızda taşıyoruz. Bauman dolayısıyla meselenin esasta metaya dönüşmekten ziyade kendini meta haline getirmek olduğunu söyler. Sanal ağlar yarattıkları özgürlük ve bireysellik hissi ile bireyleri tüketim yönünde itaatkâr kılmış, bu da mahremiyetin ifşasını beraberinde getirmiştir. Çünkü mesafe, uzaklaşma ve otomasyon teknolojisindeki ilerlemeler eylemlerimiz izi ahlaki kısıtlamalardan gittikçe bağımsızlaştırmıştır. Seçimlerimizi, yapabiliyor olma ilkesi belirlemeye başladığı için bu eylemlerin insani olmayan sonuçları için ahlaki sorumluluğunun hayata geçirilmediği bir noktaya varmış olduk (Bauman ve Lyon, 2013, 41, 47, 69, 73, 100.). Gösterme imkan ve kabiliyetlerinin artışı ve bunu denetleyen küçük toplulukların güç kaybetmesi gözden uzak herhangi birşey bırakmamaya başladı. Gözün görmediği şey var olmama riski taşıyordu ve bu artık tahammül edilemez bir şeydi.

3. MAHREMIYETİN KAMUSAL ALANI İSTILA ETMESİ

Sosyal bilimler literatüründe mahremiyet hem yakınlık, samimiyet (intimacy) hem de özel (private) keelimelerinin karşılığı olarak kullanılan, modern zamanların kamusal alan ve özel alan ayrımının merkezinde olan kavramlardan biridir (Şişman, 2019, 12-15). Mahremiyet başkasıyla paylaşmak istemediğim, başkasından sakındığım, koruduğum her şeyi kapsar. Yasak ve tabuya ilişkin mekânı ve yaşantıları ifade eder. Burası

yabancı bakışlara maruz kalmadığımız emniyetli bir alandır. Bizi bakış altında olmanın korunaksızlığından ve bir nesneye dönüşmüş olmanın baskısından uzaklaştırır (Poyraz, 2019, 22-23, 30). Mahremiyet inziva ve rahatlamanın alanı olan dokunulmazlık bölgesini işaret eder. Çoğunlukla ev içi alandır; kadınlar ve özel mülkiyetle ilişkilendirilmiştir. Yabancıların çok olduğu şehir toplumlarının büyümesi mahremiyet algısı ile yakından ilgili kamusal ve özel alan ayrımını güçlendirmiştir. Yabancılar toplumu “içerde” olan bir koruntu muş alanın kurulmasına katkıda bulunmuş, yabancıların bizim kişisel işlerimize erişiminin engellenmesi önemsenmiştir (Lyon, 2006, 43-45). Modern toplumda özel varoluş aile, yakın dost çevresi, bireysel üretim ve tüketim alanları ve bireysel inançlar ve tercihler dünyasını içerir. Kamusal varoluş ise siyaset alanındaki faaliyetleri tanımlamak için kullanılır. Modern öncesi dönemlerin kamusal güçlerinin özel alan üzerindeki sınırsız düzenleme yetkilerine karşı modern çağın insanı özel varoluş alanını siyasetin gerekliliklerine tabi kılmaya gönüllü olmaz. Çünkü modern topluluklar için özel hayattaki yararların kamusal hayattaki yararlara önceliği vardır ve olmalıdır (Geuss, 2005, 23-24).

Modern dünyada kamusal alan mahrem olanın sınırları ile şekillenir. Bugün artık her bir gözetleme aracı ya güvenlik ya da hayatı kolaylaştıracağı iddiasıyla hayatımızda yer ederken daha önceden ortak yaşam alanlarını da yöneten birtakım mahremiyet ilkeleri aşınmaya başladı. Teknolojik kolaylıklara erişim ile hem özel hayatlarımız hem de kamusal varlıklarımız açısından mahremiyetten vazgeçmiş olduk. Mahremiyet üzerine yapılmış çalışmalarda mahremiyetin özgürlükle ilişkisi kurulmakta ve özgür bireyi bir köleden farklılaştıran temel unsurlardan birinin kendisine ait bir yerinin olmasına vurgu yapılmaktadır. İnsanı insan yapan esaslardan biri olan mahremiyet özellikle dijital teknolojiler vasıtasıyla anlam kaybına uğramış, teknoloji bireyin kendi özel alanını var eden şeylerin ifşa edilmesini teşvik etmiştir. Görünürlüğün kutsandığı bu yeni çağda kendimize ışık tutmak ve karşılığında onaylanma ihtimali kalabalık metropol hayatlarında yalnızlığımızı gidermenin bir yolu haline gelmiştir. Yeme, içme, giyinme, hissetme ve düşünme alanlarında sahip olduğumuz her şeyi göstermek normal bir insan olmanın ölçütü haline gelmiş, kim daha fazla gösterirse o aramızdaki en cesur kişi olma vasfını kazanmıştır (Kocabay-Şener, 2018, 119-124).

Kamusal mekân tesadüfen orada bulunan, benim şahsen tanımadığım ve benimle yakını ilişkide olmayı açıkça kabul etmemiş kişilerle bir arada görüldüğüm bir alandır. Bu yüzden de bu tür bağlam ve mekânlar da dikkat çekmezlik ilkesi, yani diğerlerini rahatsız etmekten kaçınmam gerektiği ilkesi geçerlidir. Bu da karşılaştığım diğer kişilerin benimle ilgilenmesine, beni hesaba katmasına hiç gerek olmadan işiyle gücüyle uğraşmaya devam etmesine izin vermem gerektiği kabulüne dayanır. Mahremiyete dayalı ilkelerin dışarıdaki hayatı belirgin bir şekilde etkilediği geleneksel dünyada kamusal hayatı yönlendiren ilkelerden bir diğeri de başkalarında imrenmeye yol açabilecek durumlardan kaçınmak gerektiğidir. Bu nedenle sanayi öncesi toplumların çoğunda ihtiyaçların tatmininin teşhir edilmesi, mesela yemek yemeyen birinin yanında yemek yemek hoş karşılanmamıştır. Bir diğer düzenleyici ilke ise insanların pek çoğu tarafından pis, tıktı sindirici ya da mekruh olduğu düşünülen bir madde ya da durumun görünür kılınmaması olmuştur (Geuss, 2005, 32-35).

Ömer Türker İslam kelim ve felsefe gelenekleri açısından mahremiyetin dört boyutlu olarak ele alınabileceğini söyler. İlki mahremiyetin varlık ve mevcut kavramları ekseninde metafizik bir sorun olarak değerlendirilmesi, ikincisi benlik kavramı ekseninde psikolojik olarak değerlendirilmesi, üçüncüsü erdem kavramı ekseninde ahlaki bir mesele olarak değerlendirilmesi ve dördüncü olarak da adalet kavramı ekseninde siyasi bir mesele olarak değerlendirilmesidir (2019, 92). İslam tasavvuf geleneğinde de kişinin kemale ermesi için nefsin terbiye etmesi, bunun için de görünmemesi, kendisini sergilememesi, sırrı faş etmemesi yani mahremini koruması vurgusuna rastlarız. Modern tartışmalarda ise kişinin özellikle kendisine ulaşılmasını kontrol etmesi bireysel özerkliğin sağlanmasında ve başkalarıyla yakın ilişkiler kurabilmesinde önemli bir yerde durur. Yeni kapitalizm ise görünür ve dışsal olanı mutlaklaştırmakta ve görünmez olanı değersizleştirmektedir. Görünmeyen veya ifşa edilmeyen şey neredeyse yok sayılarak kurulmaktadır (Şişman, 2018b, 62-63, 70).

Özel hayat kişiliğin geliştirilebilmesi için bireyin düşünüp kendisini ifade edebildiği ve rahatlayabildiği bir alanı içerir. Aynı zamanda başkalarının yargılayıcı bakışlarından kurtulduğumuz için kendimizi gözlemlemekten kaçtığımız bir alandır. Bu alanda başkalarının tepkilerinden çekinmeden dilediğimizi yapabiliriz.

Esasında bu alanın gerekliliği başkalarından saklayacağımız şeylerimizin olması değil saklayacak şeylerimizin olup olmadığını düşünmeye gerek duymadığımız bir alan olmasıdır (Lokke, 2018, 21-22). İnsan ruhu ötekinin bakışından uzak, kendi başına kalabileceği alanlara ihtiyaç duyar. Bütünüyle ışıktandırılması yanmasına ve bir tür ruhsal tükenişe yol açacaktır. Mahremiyet sonrası ideoloji şeffaflık adına kişisel olanın tümüyle elden çıkarılmasını talep eder ve bunun içi görülebilir bir iletişime yol açacağını iddia eder (Han, 2020, 17).

Ross Poole *Modernite ve Ahlak* isimli eserinde modern yaşamın ahlaki duruşu nasıl imkânsız hale getirdiğini anlatır. Ona göre modernlik ahlaki bilgi imkânını dışlayan bir bilgi inşa ettiği için modern yaşamda insanın ahlaki olma zemini elinden alınmış, ahlak özel bir kanaat meselesi haline gelmiştir. Modern toplum aynı zamanda da piyasa ekonomisini benimseyen kapitalist talepler doğrultusunda bir hayat tarzı yaratmıştır. Bu nedenle de ahlaki ilkeler ve kapitalist değerler arasında her zaman bir gerilim olmuş, modern zihin ise bu çelişkileri her zaman rasyonelleştirmiş ve haklılaştırmıştır. Poole, modernliğin ahlaki bilgi imkânını dışlayan bir bilgi anlayışı inşa ettiğini söyler. Bu anlayışta ahlak rasyonel bir inanç konusu değil öznel bir kanaat meselesi haline geldi ve böylece toplumsal ve bireysel hayattaki rolünü oynayabilmek için gereksinim duyduğu otoriteyi koruyamaz oldu (1993, 9-10). Poole'a göre modern toplum araçsal aklın egemen olduğu bir piyasa toplumu olarak bütün ahlak anlayışlarını biçimlendirmiş, özel mülkiyet ve çıkara dayalı eğilimler giderek toplumsal hayatın merkezi ve yaygın özellikleri haline gelmiştir (Poole, 1993, 16-17). Modern dünyanın bireyci temelleri üzerinde kendimizi içinde var olduğumuz toplumsal ilişkilerden bağımsız bir kimliğe sahipmişiz gibi düşünmeye teşvik ediliriz. Toplumun sesi artık bizim sesimiz olmadığı için de ahlak ötekileşir. Dışsallaştığı için de onu davranışlarımız için bir neden oluşturabilecek otorite olarak görmemeye başlarız (Poole, 1993, 184).

Anthony Giddens *Mahremiyetin Dönüşümü* (Giddens, 2018) isimli çalışmasında modernlik sürecinde özgürlük temelli değerler ve bunu destekleyen üreme teknolojisindeki gelişmeler yanında din ve gelenek gibi anlam biçimlerinin gerilemesinin kadınlarda bireysellik yönünde önemli değişimler yaratmasını tartışır. Tarih boyunca özel alana ait görülmüş, bu yüzden de mahremiyet ve cinselliğe dair düşüncelerin merkezinde olmuş kadınları kimliklerini, ilişkilerini ve cinselliklerini kendilerinin kurmasına doğru dönüştüren bu süreç bugünün ileri ifşa kültürünü anlamlandırmak açısından önemli içerimlere sahiptir. Modernite her ne kadar bireysel hak ve özgürlüklere vurgu yapan bir yaşam kurgulamaya çalışsa da aynı zamanda bu sınırları ihlal eden bir yaşam inşa etmiştir. Bir yanı sıra özel alan ve kamusal alan arasındaki keskin ayrım ama aynı zamanda da teknolojik gelişmelerin elverdiği ölçüde herkesin herkesi gözetlediği bir hayatı var etmiştir (Yılmaz, 2011, 135-137). David Vincent'e göre mahremiyet için sonun başlangıcı 1960'ların ortalarına tarihlenir. Giderek gelişen kamera ve dinleme cihazlarını içeren izleme teknolojisi ya da hükümet ve ticaret sektörü tarafından merkezi ana bilgisayarların daha yaygın kullanılması tehlikenin kaynağı olmuştur. Mahremiyetin günlük yayımlanan basılı ve dijital gazetecilikten ayrıntılı çalışmalara kadar bütün iletişim kanallarında tekrar tekrar öldürülen ancak yeniden öldürülmek için de bir kez daha ayağa kalkın bir zombi statüsü kazandığını söyler. Bu bağlamda teknolojinin mahremiyeti yok etme hızı hukuk sistemlerinin onu korumaya yönelik tedbirlerinden daha hızlı gelişmektedir (2017, 178-181).

Paul Virilio telekomünikasyon araçlarının ve zamansal anımsalılık şartlarının gezegenimizdeki mekân sınırlarını ve mekânsal mesafelerin gerçekliğini ortadan kaldırdığını söyler. Oysa her varoluşun mesafe nezdinde bir varoluş olduğunu, yersizleşmenin ise kimliklerin doğasını etkilediğini, yeni güvenlik ve iktidar sorunları yarattığını ifade eder (Virilio, 2003, 12-16). Sanal cemaat yeni bir yakınlık türü ortaya çıkarmıştır. TV ya da bilgisayar kitleleri bilgilendirmek ya da eğitmek değil özel mekânları teşhir ve istila etme araçları haline gelmiştir. Mahalle komşuluğunu kökünden değiştiren bu tam zamanlı aydınlatma aracı sayesinde herkesin dairesinin zaman ve mekânı herkesle ilişkiye geçmekte, gündelik mahremiyetini teşhir etme kaygısı yerini bu mahremiyeti herkesin gözleri önüne aşırı ölçüde serme şevkine bırakmıştır. Ölü açılardan yok edildiği bu yeni toplumsal hayata tüketici olan tüm bireyler dâhildir. Yeni küresel düzen bireylerin sürekli olarak kendilerini gözlemelerini ve kendilerini diğerleriyle karşılaştırmalarını istiyor. Virilio'ya göre ekonomik savaş kendisini iletişim özgürlüğü savunusunun arkasına saklamaktadır. Bu sayede bireyleri, onların tavırlarını, eylemlerini, mahrem tepkilerini aşırı bir teşhire tabi tutarak kontrol edebilmektedir.

Artık gözetim kameraları yalnızca sokaklarda, caddelerde, bankalarda veya marketlerde değil, evlerde, yoksul mahallelerde de yaygınlaşmıştır (Virilio, 2003, 59-65). Uyuşturucu, hırsızlık ve şiddet ihtimallerinin yaratacağı korkuyla baş etmenin bir yolu olarak hayatımızın her alanını etkisi altına almıştır. Korkuya karşı güvenlik ihtiyacı bizi gözetlenmenin gerekli olduğuna dair ikna etmiş durumdadır. Gözetlemenin mahremiyeti yok sayan kısmının görmezden gelinmesi, sağladığı bu emniyet olanaklarına karşın ödenmesi gereken bedeller olarak düşünülür. Dolayısıyla daha güçlü teknolojileri hayatımızda istiyorsak kişisel gizlilikle ilgili beklentilerimizi sınırlamak zorunda olduğumuzu kabul ediyoruz. Bu durum hayatlarımıza siyasi müdahale imkanlarını artırdığı gibi üzerimizdeki ticari kontrol ve manipülasyon süreçlerini de hızlandırmaktadır (Kesim Güven, 2011, 186-188).

Yeni iletişim teknolojileri neredeyse herkesin her yerde gözetlenebilir hale gelmesini sağlarken bireylerin belirli hazlar karşılığında bu yeni iletişim araçları üzerindeki kontrollerinin azalması mahremiyetin kaybedilmesinin arka planını oluşturur (Naçaoğlu, 2005, 58-59). Öncelikle sosyal ağlar insanlığın bağ kurma ihtiyacının dilsel bir uzantısı olarak görülen dedikodu ihtiyacını karşılar. Etrafımızda olan bitenleri öğrenme merakıyla iletişim araçları üzerinden elde ettiğimiz sayısız imkân kendimize dair malzeme sunma iştahımızı da arttırır. Facebook gibi dijital platformlar farklı kimliklerden insanların deneyimlerini ve ilgilerini sürekli bir gösteri oyunu içinde paylaşabildikleri bir toplanma fırsatı sunuyor. Öte yandan dijital iletişim daha muğlak yakınlıklar yaratır. Buna göre internetteyken ihmalkârlığı, anlaşmazlık ve antipatiyi gizlemek daha kolaydır. Dolayısıyla mesafe üzerinden kurulu yakınlıklarda gerçek hayatta karşılaştığımız zararların oluşması zordur. Sosyal medya ile gerçeklik ortadan kaldırılmış, sorumluluk kaba ve şehvetli bir şekilde terkedilmiştir. Ötekinin yüzü yok edilerek daha kısa bir mevcudiyetle oluşan bu kesişme biçimi karşılaşmalara kolaylık, genişlik ve kendiliğindenlik kazandırmıştır (Pettman, 2018, 48, 55, 56-57).

Gözetleme teknolojilerinin yaygınlığına gücünü veren bir diğer şey de izlemek ve izlenmekten duyulan hazdır. Tüketim toplumu, kimlik gösterenleri, değer yargıları ve yarattığı yaşam biçimiyle haz alma olanaklarını çoğaltmış, tüketen birey için gözetim teknolojileri hazzın en kuvvetli kaynağı haline gelmiştir (Kesim Güven, 2011, 190-191). Bauman *Kuşatılmış Toplum*'da özel ve kamusal alanı bir zamanlar birbirinden ayırdan ayırımların ortadan kalktığını ve özel alanın pazarlığa yatırıldığını söyler. Bu durum duyguların uluorta ifşa edilmesine getirilmiş geleneksel yasağın kaldırılması yanında seyircilerin alkışlarıyla ödüllendirilecek olmanın vadettiği hazla da ilgilidir. Buna göre verilen ders; hiçbir gizli düşünce ve hissin kamuya açılmayacak kadar özel olmadığını söyler. Bilgiye anında herkesin ulaşabildiği itiraflar çağında herhangi bir bilginin herhangi bir şekilde saklanması bir hakaret olarak sayılır ve kızgınlığa yol açar. İlgisizlik, bilgiye kayıtsız olmak, meselelerden habersiz olmak utanç kaynağıdır (Bauman, 2018, 232-282).

Sosyal medya yoluyla iletişimin eğlenceli, kullanışlı ve ücretsiz yollarına ulaşırız. Aşk konusunda da seçeneklerimizi çoğaltma imkânı yaratarak bizi çok defa cinsel olanla daha yoğun bir şekilde haşır neşir eder. Bedensel gerçeklikle karşılaşmaya müsaade etmeyen bu sistemde temelde duygusal olan ilişkilere dâhil olma süreci gittikçe pazar ilişkilerine benzer şekilde metalaşmaya başlamıştır (Pettman, 2018, 82-83, 86-92). Ayrıca dijital mekânların tıpkı kamusal ortamlar gibi işlevler görmesi insanların kendilerini ünlü gibi hissetmelerini sağlar. Sosyal medya üzerine çalışanlar kullanıcıların duygu, bilgi ya da kendilerini mutlu eden anlara dair paylaşımlarının mutluluk hormonunun etkinleştirdiğini söyler. Bu paylaşımlar aynı zamanda bireylere önemli olma ve kontrol hissi vermekte, gündelik hayatlarında sınırlı bir çevreye sahip olan sıradan bireylere fikir ve hislerini geniş kitlelere duyurma olanağı sağlamaktadır (Demiral, 2018, 23-24). Bizlerse bütün bunlara aracılık eden şirketlere karşılığında kişisel bilgilerimizi kopyalayarak kendi amaçları için kullanma haklarını korudukları ayrıntılı hukuki sözleşmeler imzalar, bunun için birer kobay olmaya hevesli bir şekilde gittiğimiz her yerde elektronik izler bırakırız (Pettman, 2018, 70-71).

Sosyal medya mantığı mahremiyetle bağlantılı olan ihtiyatlı davranmaya karşıdır. Modern yaşam gösteri yanlısıdır ve burada isim yapmanın ve bunu sürdürmenin yolunun gösterişçi tüketime bağlı olduğuna dair bir anlayış yaygınlaşmıştır. Sosyal medya kullanımını açısından düşünüldüğünde bu araçlar yoluyla mümkün olduğu kadar geniş bir kitleye erişmek, toplumsal açıdan bir prestij göstergesi olarak kabul edilir. Sosyal medya bu şekilde bir varoluşsal mücadele alanı olarak görüldüğü oranda mahrem olana dair çerçeve de aşınmaktadır. Gösteri duyguları körüklemekte bu da mahremiyetin tüketimini tetiklemektedir (Anık, 2019,

126-131). Bu süreçte herhangi bir dinsel uzamda yapılması müşkül olan davranışlar dahi televizyon ya da internet karşısında kolaylıkla terkedilebilir hale gelmektedir. Çünkü medyatik mecralar kendisine dinsel sadakat üretirken gerçek dine veya kutsallara ilişkin vazgeçilmezlere sadakatsizlik üretir. Medya için izleyici ya da kullanıcının duyarlılığından ziyade kendisine yönelik ilginin kesilmemesi önemlidir (Çame dereli, 2018, 18-19). Çünkü mesafe, utanç ve bunları destekleyen ideolojiler sermayenin, enformasyonun ve iletişimin hızlandırılmış dolaşımına dâhil edilmez. Bu dolaşım insanın çekilebileceği mahrem alanların şeffaflık adına ortadan kaldırılmasına yol açar. Şeffaflık toplumunda ise ne enformasyonda ne de görüş alanında boşluğa tahammül yoktur (Han, 2020, 18-20).

Bu yüzden de artık insanların sırlarının olmasının cazibesi kaybolmaya başladı ve sır sahibi insanlar demode görülmeye, eğlence katsayısı mahremiyet ihlal edildikçe artmaya başladı. Ayağımıza kadar gelen etkileşim kurma ve hayat deneyimlerimizi paylaşma imkânı gizliliği umursamamamızı beraberinde getirdi (Niedzwiecki, 2019, 109, 160, 258, 261, 264). Dijital gözetim öncesi zamanlarda kişinin kendisine kimin baktığını kontrol etmesi için kullandığı kapı, pencere, duvar ve izleyiciye uzaklık gibi birtakım araçlar ve mekanizmalar da dijital gözetim sebebiyle bireyin kontrolü dışına çıktı. Bugün ekranda gördüğümüz şeyler bizi doğrudan görmüyorsa da bıraktığımız izler üzerinden sürekli takip altındayız. Devletler vatandaşlarını, teknoloji şirketleri kullanıcılarını, kapitalist şirketler muhtemel tüketicilerini ve aslında herkes herkesi izliyor. İnsanlar hem izliyor hem de kendilerini izleyen gözlerle karşı korumasız kalmayı göze alabiliyor. Modern dönemin bir merkezden herkesin gözetleme şeklindeki panoptikonu günümüzde artık çok merkezli gözetleme durumu olan sinoptikona dönüşmüştür (Şişman, 2019, 8-9).

Çeşitli hizmetlere bedava erişim karşılığında bizi gözetleyen şirketlere hakkımızda kar amaçlı profiller oluşturmalarına müsaade ederken mahremiyet ihlallerine izin vermiş oluruz. Mahremiyeti koruma bildirimlerini okuma, anlama veya reddetme konusunda ise şirket sahipleriyle eşit koşullarda ve eşit avantajlara sahip değiliz. Buradaki güç dengesizliği bizlerin mantıksız anlaşmalar yapmak zorunda bırakılmamızı eleştiremiyor olmamızla kendisini belli eder. E. Lokke bildirim ve onayın mahremiyetin korunmasının yükünü esasen bireye yıktığını ve aslında bunun bir haktan kastedilen şeyin tam tersi olduğunu söyler. Piyasada bunu denetleyecek üçüncü bir tarafın olmaması da bu eşitsizliği devam ettirmektedir. Kişi haklarını korumaya yönelik siyaset de hukuk da teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmaktadır (Lokke, 2018, 71-79, 103). Mesela Twitter bütün tweetlerin kopyalarını elinde bulundurmakta, hashtagler, sayfa görüntüleri, kliklenen linkler, coğrafi konum verileri, aramalar ve kullanıcılarıyla onların takipçileri arasındaki ilişkiler gibi bütün ilişkili verilerin günlüğünü tutmaktadır. Hizmet, ayrıca kullanıcıların hesap oluşturabilmeleri için tam adlarını ve geçerli bir e-mail adresini vermelerini istemektedir. Bu veri toplama ve barındırmanın Twitter'in etkili bir biçimde işlemesi için gerekli olmasına karşın, kişisel bilgilerin depolanması ve muhtemel yayımından kaynaklanan mahremiyet problemlerini pekiştirmektedir. Elbette Twitter topladığı veriler ve bunların paylaşımı hakkında bir Gizlilik Politikası (Privacy Policy) sunmaktadır. Buna karşın Twitter'in kullanıcı bilgileri ve aktivitelerini taşıyan veri tabanlarının güvenliğinin ihlal edilmesi ihtimali, sayısız zayıf noktalar, istismarlar ve kullanıcı mahremiyetini tehdit eden saldırılarla varlığını korumaktadır. Ayrıca güvenlik birimlerinin gerek gördüklerinde Twitter verilerine ulaşabilme imkânı da kullanıcı mahremiyetine yönelik sürekli bir tehdit anlamına gelmektedir (Zimmer ve Profes, 2016, 247).

Byung-Chul Han erişilmez olanın ve sırrın olumsuzluğundan yoksun olan aşırı görünürlüğün müstehcen olduğunu söyler. Buna göre sergi değeri güzel görünmeyi o da güzellik ve dinçlik zorlamasını ortaya çıkarır. Bu zorbalık nihayetinde bizi kendi yüzümüzden eder. Sergi değerinin mutlaklaştırılması kendini görünürlüğün zorbalığı olarak dışa vurur. Şeffaflık mecburiyeti böylece görünürlüğe tabi olmayan her şeyi şüpheli bulur. Şiddeti de buradadır. Anlam dediğimiz şey ise yavaş olduğu için şeffaflık anlamdan yoksunlukla el ele gider. Bunun sorumlusu kapitalist kültürdür. Çünkü kapitalizm her şeyi meta olarak sergileyip aşırı görünürlüğe teslim ederek toplumun pornografikleşmesini en uca götürür (Han, 2020, s. 28-30, 41). Baudrillard bu süreçte pek azımızın farkına vardığı müthiş bir körlük yaşadığımızı söyler. Ona göre bu bakmanıza ve görmenize izin veren bakmadan görmenize ise izin vermeyen bir körlük biçimidir. Günümüzde her şey kopyalama ve suretini gösterme işlemi tarafından zehirlenmektedir. Her şeyin görülmesi gerektiğinin temel kabullerden biri haline geldiği kültürde görülecek hiçbir şey artık kalmamıştır.

İnsan artık gündelik yaşamını, mutsuzluklarını, arzularını ve sahip olduklarını sergileyerek bir imgeye dönüşmüştür. Düşüncelerini açıklamak, konuşmak ihtiyacı sürekli iletişim halinde bulunmayı dayatmaktadır (Baudrillard, 2019, 77, 90-91).

SONUÇ

İnsan olmak görülenin ötesine taşan anlamlar içerir. Bunun insanın kendisine, doğaya ve yaşama anlam verme biçimlerini de etki etmesi beklenir. Bugünün teknoloji kültürünün bizi getirdiği noktada var olmayı görülmekle neredeyse eşdeğer görmenin bu anlamları örseleyeceği aşikârdır. Dijitalin yani sayısal olanın hayatımızın her alanını işgal ettiği günümüz kültüründe kendimize ve yaşama bakışımız da nicelin ve buna bağlı olarak görselin egemenliğine girmiştir. Görsellik var sayılmanın ön koşulu haline gelmiş işimizi, duygularımızı, düşüncelerimizi ifade etmenin temel ölçütü olmuştur. Varlığımız birçok yönden görselliğe teslim olunca çeşitli iktidar biçimlerinin de kontrol ve sömürüsüne açık hale gelmiştir. Bugün hem bu güç merkezlerinin yönlendirmesi hem de kendi rızamızla dâhil olduğumuz bir ışıklandırma düzeneği içinde yaşıyoruz. Bizi kendimize özgü kimseler yapan sırlarımız teşhir edilmesi ve üzerinden çeşitli kazançlar sağlanması beklenen heyecan ve eğlence vadeden pazar ürünleri haline geldi.

Hayatı kolaylaştıran ve karşısında güçsüz hissettiğimiz müthiş derecede imkânlarıyla teknolojinin cazibesine kapılmamak elbette mümkün değil. Bu cazibe onu bugün olduğu ve kullanıldığı yolların dışında düşünemiyor olmamızın da nedenidir. Teknik teşhirin bizleri esir almasına karşı koymak bu duruma alternatif yolların da olabileceğini düşünebilmekten geçiyor. Yavaşlık, sır ve sükûneti eski dünyaya özgü, tarihi geçmiş şeyler gibi görerek bizi hız ve eğlence bağımlısı bir dünyanın köleleri olmaya doğru yönlendiren onlarca uyarana karşı ihtiyatlı olmak önem kazanıyor. Bu yüzden de teknolojinin mevcut kullanım biçimi ve mantığının kaçınılmaz olduğu fikrine karşı eleştirel olmak ve onu insani, çevresel ve toplumsal çıkarlar konusunda daha duyarlı hale getirmek gerekir. Bunun için yapay zekâ geliştirmek için harcanan para ve zaman nispetinde insani güvenlik meselesi üzerine de kafa yormak ve yatırım yapmak gerekir. Yani ile ri teknolojileri geliştirme yönündeki gayret ve iştihak onu kontrol etme çabasını dışarda bırakmamalıdır. Servetimizi ve gücümüzü arttırmak için zeki insanlar ve zenginlik kaynaklarına yatırım yapma planlarımız insan olmakla ilgili kaygıların önüne geçmemelidir.

KAYNAKÇA

- Anık, Mehmet. "Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası: Georg Simmel Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme". *Mahremiyet -Hayatın Sırları ve Sınırları-*. ed. Nazife Şişman 119-133. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Bauchspies, Wenda. K. vd. *Bilim, Teknoloji ve Toplum*. çev. Beno Kuryel, Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız. Ankara: Phoenix Yayınları, 2019.
- Baudrillard, Jean. *Şeytana Satılan Ruh*. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- Bauman, Zygmunt, Lyon, David. *Akışkan Gözetim*. çev. Elçin Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Bauman, Zygmunt. *Kuşatılmış Toplum*. çev. Akın Emre Pilgir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Barbarosoğlu, Fatma. *Şov ve Mahrem*. İstanbul: Profil Kitap, 2019.
- Bentham, Jeremy. "Panoptikon ya da Gözetim Evi". *Panoptikon*. haz. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan 9-75. İstanbul: Su Yayınevi, 2019.
- Çamdereli, Mete. *Din Ekranda Nasıl Durur*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.
- Çoban, Barış. "'Gözün İktidarı' Üzerine". *Panoptikon*. haz. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan 11-138. İstanbul: Su Yayınları, 2019.
- Debord, Guy. *Gösteri Toplumu*. çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- De La Boetie, Etienne. *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. çev. Mehmet Ali Ağaoğulları. Ankara: İmge Kitabevi, 2018.
- Demiral, Seran. "Dijital Teknoloji Aracılığıyla Çocuk Özneleşmesinin Olanakları". *Doğu Batı -Dijital Çağ-* 21/86 (2018), 13-37.
- Ellul, Jacques. *Teknoloji Toplumu*. Musa Ceylan. İstanbul: Bakış Yayınları, 2003.
- Foucault, Michel. *İktidarın Gözü*. çev. Işık Ergüden ve Osman Akinhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Giddens, Anthony. *Mahremiyetin Dönüşümü*. çev. İdris Şahin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Geuss, Raymond. *Kamusal Şeyler Özel Şeyler*. çev. Gülayşe Koçak. İstanbul: YKY, 2005.
- Gorz, Andre. *Maddesiz*, çev. Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Habermas, Jürgen. *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: YKY, 2019.
- Han, Byung-Chul. *Şeffaflık Toplumu*. çev. Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayınları, 2020.
- Kesim Güven, Sevgi. "Gözetimin Toplumsal Meşruiyeti". *Medya Mahrem*. ed. Hüseyin Köse. 173-198. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Kocabay-Şener, Nihal. "'Filtre'li Hayatlar Çağında Mahremiyet veya Telefon Mahremiyeti Nasıl Değiştirdi?". *Doğu Batı -Dijital Çağ-* 21/86 (2018), 111-131.
- Lokke, Eirik. *Mahremiyet*. çev. Dilek Başak. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Lyon, David. *Gözetlenen Toplum*. çev. Gözde Soykan. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2006.
- McLuhan, Marshall vd. *Yaradığımız Medya*. çev. Ünsal Oskay. İstanbul: Nora Kitap, 2019.
- Nalçaoğlu, Halil. "İnternette Röntgencilik: Çağdaş Ahlakın Öznesi Üzerine". *İnternet, Toplum, Kültür*. der. Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay 53-85. Ankara: Epos Yayınları, 2005.
- Narmanlıoğlu, Haldun. *Vatanını Seven Tıklaşın*. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2018.
- Niedzwiecki, Hal. *Dikizleme Günlüğü*. çev. Gökçe Gündüç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.
- O'connell, Mark. *Makine Olmak*. çev. Öznur Karakaş. İstanbul: Domingo Yayıncılık, 2018.
- Pettman, Dominic. *Sonsuz Dikkat Dağınmıklığı*. çev. Yunus Çetin. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018.
- Poole, Ross. *Ahlak ve Modernlik*. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Postman, Neil. *Teknopoli*. çev. Mustafa Emre Yılmaz. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016.
- Poyraz, Hakan. "Mahremiyet, Mahrumiyet, Hürriyet". *Mahremiyet -Hayatın Sırları ve Sınırları-*. ed. Nazife Şişman 21-33. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Robins, Kevin. *İmaj*. çev. Nurçay Türkoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Şişman, Nazife. *Kaderle Tasarım Arasında Yeni İnsan*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018a.
- Şişman, Nazife. *Dijital Çağda Müslüman Kalmak*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018b.
- Şişman, Nazife. *Mahremiyet*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Timisi, Nilüfer. "Sanallığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi". *İnternet, Toplum, Kültür*. der. Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay 89-105. Ankara: Epos Yayınları, 2005.
- Türker, Ömer. "İslam Düşünce Geleneklerinde Mahremiyet Kavramı". *Mahremiyet -Hayatın Sırları ve Sınırları-*. ed. Nazife Şişman 91-104. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Vincent, David. *Mahremiyet*. çev. Deniz Cumhuriyet Başaraner. Ankara: Epos Yayınları, 2017.
- Virilio, Paul. *Hız ve Politika*. çev. Meltem Cansever. İstanbul: Metis Yayınları, 1998.
- Virilio, Paul. *Enformasyon Bombası*. çev. Kaya Şahin. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Yılmaz, Sıdıka. "Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır". *Medya Mahrem*. ed. Hüseyin Köse 129-148. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Zimmer, Michael vd. "Twitter'da Mahremiyet, Mahremiyet Üzerine Twitter". *Twitter ve Toplum*. çev. E. Erbatır 243-258. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2016.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the links between the intellectual background that creates technological progress and tools and the visual culture that dominates today's world are examined and the relation of this relationship with the loss of privacy we experience is tried to be revealed. Technology, like all human productions, is an ideological phenomenon that bears traces of the view on human, nature and life. Technological tools, connected with various economic and social interests, are at the center of ethical debates as well as transforming ways of thinking and living. Scientific production, which is built around various social interests and is not independent of the social goals associated with it, takes its meaning from the forms of use in which it is constructed and the network of ideas to which it is connected. Apart from their economic effects, technological inventions also direct people's perception of reality and determine the ways of understanding social life.

Modern technology, which does not recognize any traditional, moral or religious boundaries, has created a culture of thinking and understanding that centers visuality as a mediator of various political and economic power processes. Despite an understanding of technology that developed more cautiously and slowly in pre-industrial societies, in harmony with the rhythm and ideals of life, modern technology itself has become the essence that governs attitudes and understandings about life. With the increase in technical progress, the rationalization trend, which has an effect in all areas of life, has weakened the old forms of legitimation and brought a more calculated approach to life. Despite the technical understanding of the past, including aesthetic and religious concerns, today's technique depends on the principle of efficiency. The calculative nature of modern science has given a more controlling character to technological development and the operation of products, and technique has become a means of dominating nature and human beings. Modern governments have used technology as a tool to spy on and dominate communities. For capitalist powers, technology has been a means of increasing mass consumption and earning more.

The positivist scientist approach on which modern thought is based has created a culture that emphasizes seeing and visuality. With the emergence of modernity, vision has become one of the main forms of control of power, and in this new order, image has been used to understand the world as well as to prevent or deny the reality of events in the world. Thus, systems of surveillance became the central determinant of the capitalist production process and subsequently of all practices of social control, in order to make bodies obedient and more productive. The full visibility of bodies and things under a central gaze has been a fundamental governing principle for modernity; has institutionalized the attention and surveillance focused on personal data in order to maintain its power.

The tendency of the modern world to legitimize surveillance has created a culture that connects existence to being visible. For people who are stuck in mass culture and who are not valued other than being a small part of mass production and consumption, being noticed presents virtual forms of existence. The postmodern person, who can feel his existence to the extent that others watch him, perceives it as an unhealthy situation to live in his own world by appearing to few people. This new culture, where seeing and being seen is blessed, brought about the disregard of the principles of privacy that governed life in pre-industrial societies, and many details about the private sphere began to be exposed to satisfy various desires or to obtain economic benefits. The new global order requires individuals to constantly observe themselves and compare themselves to others. In today's culture, where digital has occupied every area of our lives, our view of ourselves and life has also come under the dominance of quantity and visuals. Visuality has become the prerequisite for being assumed, and it has become the basic criterion for expressing our work, emotions and thoughts. When our existence has surrendered to visuality in many ways, it has become open to the control and exploitation of various forms of power.

While new communication technologies encourage surveillance, individuals take away their control over these tools in exchange for specific pleasures, and privacy becomes a victim of power and consumption. With the curiosity of learning what's going on around us, the countless possibilities we obtain through communication tools increase our appetite for presenting material about ourselves. On the other hand, digital communication creates more ambiguous affinities, making it easier to hide negligence, disagreement,

and hatred. Another thing that gives strength to the prevalence of surveillance technologies is the pleasure of watching and being watched. We reach fun, useful and free ways of communication through social media. In addition, the fact that digital spaces function like public spaces makes people feel like celebrities. Social media logic is against the prudence associated with privacy. Modern life is spectacle, and there is a widespread understanding that the way to make a name and maintain it depends on conspicuous consumption. This circulation leads to the elimination of private areas where people can withdraw in the name of transparency. That's why the lure of people having secrets started to fade and people with secrets started to look outdated, and the fun factor started to increase as privacy was violated. The opportunity to interact and share our life experiences brought us to ignore privacy.